POLITIIKKAA IDEAALIPARLAMENTIN NÄKÖKULMASTA

Kari Palonen (2012). Parlamentarismi retorisena politiikkana. Vastapaino.

Petri Koikkalainen*

Kari Palosen tuore kokoelma (Vastapaino 2012, 315 s.) sisältää yhdeksän artikkelia vuosilta 2007–2012, joista kaksi ennen julkaisematonta, ja kuusi hieman suppeampaa puheenvuoroa vuosilta 1997–2009. Esipuheen alussa Palonen ilmoittaa suomeksi kirjoittamisen olevan hänelle ”etabloituneena professorina isompien projektien sivutuote” (s. 7, vieraskielisistä kirjoituksista on erillinen liite), mutta silti laajahkoa kokoelmaa on vaikea olla pitämättä jonkinlaisena välitilinpäätöksenä niiltä vuosilta, jolloin parlamentarismin käsite on Palosen tutkimuksissa ollut keskeinen.

Tätä vaikutelmaa vahvistavat ne lukuisat Palosen tutkimuksia ja tutkijanuraa kuvaavat taustoitukset ja kertomukset, joita sisältyy sekä ennen julkaisemattomiin artikkeleihin että kokoelmaa varten erikseen laadittuihin artikkelien ja puheenvuorojen johdantoihin. Kirjoituksia on päivitetty ja muokattu kokoelmaa varten, ja siitä onkin saatu laadittua varsin yhtenäinen ja sujuva lukukokemus. Näin ollen käsillä on myös otollinen tilanne Palosen parlamentarismikonseption ja siitä seuraavien tutkimuksellisten avausten arvioimiseen.

Palosen kirjoituksia jo ennestään tunteville kirjan kiinnostavin anti sisältynee alkupuolelle koottuihin ja samalla uusimpiin artikkeleihin, joissa hän terävöittää ja tiivistää omaa ja omaleimaista käsitystään parlamentarismista ja pohtii niitä seurauksia, joita ”parlamentaarisemman” politiikan omaksumisesta olisi erilaisissa yhteyksissä. Palonen puhuu parlamentarismista Max Weberiä seuraten ideaalityyppinä ja avoimen normatiivisesti malliesimerkkinä myös sellaisille käytännöille, jotka tapahtuvat varsinaisten parlamenttien ulkopuolella. Parlamentaariselle puhekultuurille on ominaista kysymysten käsittely vastakkaisilta kannoilta niistä tarvittaessa kiistellen, esityslistan pohjalta ja määrämuotoisia menettelytapoja noudattaen. Koska Palonen määrittelee parlamentarismin ennen muuta debatin ja kiistan kautta – eikä perinteisesti poliittisen vastuunalaisuuden kautta – pystyy hän tarvittaessa viittaamaan esimerkiksi yhdysvaltalaisiin ”parlamentaarisen kulttuurin” esimerkkeihin, vaikkei maan hallitustapaa yleisesti pidetäkään parlamentaarisena.

* *Petri Koikkalainen on akatemiatutkija Lapin yliopistossa ja vieraileva tutkija Euroopan yliopistoinstituutissa (EUI) Firenzessä, Italiassa.*

Ideaalityyppiä luodessaan Palonen joutuu erottamaan oman näkemyksensä muista tavoista ymmärtää parlamentarismin tai politiikan luonne. ”Parlamentaarisen politiikan ymmärtäminen on monille vaikeaa”, hän väittääkin heti kirjan avausartikkelin ensimmäisessä lauseessa (s. 9). ”Moniksi” paikantuvat kirjan aikana poliittisten ilmiöiden kontingenssille ja puolesta-ja-vastaan-retorisuudelle sokeat sosiologit, filosofit, valtiosääntöoppineet, valtavirran politiikantutkijat ja eduskuntahistorioitsijat ja lisäksi esimerkiksi ne toimittajat, jotka kirjoittavat parlamenteista ja poliitikoista ”parlamentarismia halveksivalla” tavalla.

Palonen myös toistuvasti ilmoittaa tekevänsä jotain tavallisista tai vakiintuneista tulkinnoista poikkeavaa ja tarkoittavansa käsitteillä muuta, kuin mitä niillä tavallisesti tarkoitetaan. Asettumalla kriittiseen ja välillä poleemiseen suhteeseen olemassa olevien akateemisten tai journalististen käytäntöjen kanssa hän luonnollisesti kutsuu lukijan arvioimaan oman tulkintansa kestävyyttä. Koska Palonen nimenomaan pyrkii konstruoimaan parlamentarismin ideaalityyppinä, on arvion kärjenkin hyvä kohdistua tähän normatiiviseen ideaalityyppiin. Mitä kaikkea seuraa parlamentarismista silloin, kun se ymmärretään Palosen tavoin ”retorisena politiikkana”?

Aluksi on ehkä hyvä erikseen korostaa, että Palonen todella linjaa kirjoituksiaan ”perspektivistisen” tutkimusideologiansa mukaisella tavalla siten, että parlamentarismi on koko teoksen johtava käsite ja näkökulma. Tärkeydessä tätä ykköskäsitettä seuraavat toiset otsikkosanat ”retoriikka” ja ”politiikka”; teoksen nimeksi olisi luultavasti sopinut myös ”Parlamentarismi poliittisena retoriikkana”, sillä niin keskeinen on poliittisen puheen merkitys taitona, taiteena ja pelinä Palosen teoretisoinnille. Nyt käsillä olevat tekstit antavatkin mahdollisuuden arvioida juuri tämän erityisperspektiivin määrittelyä ja sen hedelmällisyyttä sekä etuja ja rajoitteita politiikan tutkimuksessa. Tehtävä on tärkeä siksikin, että kirjoitusten takana on kotimaisessa ja kansainvälisessä kentässä hyvin tunnettu tutkija, jonka antamat vaikutteet näkyvät myös nuorempien tutkijapolvien töissä, mitä Palonen ei arkaile tuoda teksteissään pitkin matkaa esille.

Parlamentarismin keskeisyyden varmistaa se, että Paloselle – Frank Ankersmitia seuraten – parlamentarismi ja erityisesti siihen sisältyvä (esteettisen) edustuksen käsite todella luovat koko edustuksellisen poliittisen kentän: ”edustus luo sekä edustajat että edustettavat” (s. 258). Ilman edustusta ei ole myöskään politiikan asialistaa eli niitä kysymyksiä, joihin ottavat kantaa edustajat parlamentin määrämuotoisissa prosesseissa ja kansalaiset vaaleissa. Paloselle poliittisesti ymmärretty kansalaisuus mahdollistuu käytännössä vain suhteessa parlamentteihin, sillä ”kansalaisilla ei ole olemassa

mitään valmiita mielipiteitä, jotka olisivat poliittisesta järjestelmästä, sen menettelytavoista ja instituutioista tai kulloisestakin poliittisesta tilanteesta riippumattomia. Vasta parlamentaarisen edustuslaitoksen valinta haastaa kansalaiset ottamaan poliittista kantaa kysymyksiin parlamentin asialistalla" (s. 46).

Edustus on suhde, joka käsittää kaksi osapuolta, edustajat ja edustettavat, mutta Palosen tarkastelu painottuu ennen muuta edustajiin. Heidän korkeinta kastiaan edustavat "yleispoliitikot" eli ne, "joille kansanedustajan paikka on poikkeuksellisen pelivaran lähde, jota he osaavat käyttää systemaattisesti" (s. 194). Näkemykset eivät herättäne vastakaikua heissä, jotka vastustavat "poliitikkojen valtaa", sillä Paloselle legitiimi tai puolustamisen arvoinen poliittinen valta on nimenomaan parlamentin ja parlamenttipoliitikkojen valtaa esimerkiksi hallitusta, oikeuslaitosta, kansalaisten "suoraa toimintaa" tai parlamentarismia ymmärtämätöntä lehdistöä vastaan. Palonen ilmaisee myös avoimesti, että kansalaisosallistuminen onkin lähinnä äänestämistä vaaleissa, nimenomaan eduskuntavaaleissa, ei esimerkiksi kansanäänestyksissä tai mielipidekyselyissä. Se, että esimerkiksi eduskuntavaalit käydään yleensä neljän vuoden välein, takaa Palosen mukaan kuitenkin äänestäjille riittävän poliittisen vapauden vaalipäivänä, jonka vastinparina on parlamentin jäsenten vapaus ("vapaa mandaatti") parlamentin istuntokauden aikana (s. 41).

Ideaalityypin mukainen "[p]oliittisesti suvereeni parlamentti kiistelee politiikan suunnasta ja linjasta ilman mitään parlamentarismin itsensä yläja ulkopuolisia voimia ja annettuja kriteerejä sille, mikä on toivottavaa ja mahdollista ajankohtaisessa tilanteessa" (s. 19). Parlamentin suvereenisuuden tavoite ilmenee myös lukuisina ehdotuksina itsesäätelevistä tai itseään täydentävistä prosesseista, joiden kautta parlamentaarikot tai parlamentin itsensä asettamat komiteat voisivat määritellä asianmukaisia menettelytapoja ja jopa politiikan sallittuja sisältöjä. Niiden perustana on muun muassa Palosen havainto siitä, kuinka "parlamentaarisen *decorumin* mukaisia käytäntöjä, kuten pidättäytymistä parlamentarismin halveksinnasta ja epäparlamentaarisesta kielenkäytöstä, säännöllisesti loukataan". "En näe mitään estettä sille", hän kirjoittaa, "miksei ainakin vakiintuneen eurooppalaisen parlamentarismin maissa parlamentti voisi ottaa tarkasteltavakseen ehdokkaiden kampanjapuheita ja -dokumentteja ja tarvittaessa huomauttaa epäparlamentaarisesta käytöksestä tai kielenkäytöstä." Toistuvat huomautukset voisivat johtaa ehdokkaiden sulkemiseen pois ehdokaslistoilta ja heille annettujen äänten mitätöimiseen. Parlamentin sisällä esimerkiksi "[k]aikkien poliitikkojen lakkauttamisvaatimus, parlamenttipuheiden pitäminen pelkkänä aikaa hukkaavana puheliaisuutena tai vaatimus, että parlamentin

jäsenten tulisi käyttää kellokorttia [...] voisivat tulla kysymykseen esimerkkeinä parlamenttia deliberoivana edustuslaitoksena halveksivasta puhetavasta, josta parlamentin jäsentä rangaistaisiin." (s. 55.) Tällaisia valtuuksia voitaisiin selvästi pitää myös parlamenteille annettuina oikeuksina ennakko- ja jälkikäteissensuuriin.

Palosen suunnittelema rangaistusjärjestelmä, joka on muunnelma jalkapallon keltaisista ja punaisista korteista, saattaa tuntua eksoottiselta, mutta toki Suomen eduskunnan puhemiesneuvostokin tulkitsee "istuntosalin arvovallan" mukaista käyttäytymistä, marraskuun 2012 lopulla esimerkiksi kieltämällä lehtitiedon mukaan vaaleiden farkkujen käytön ja iPad-tablettitietokoneiden nostamisen pystyasentoon täysistunnoissa (MTV3 18.12.2012, Vaatekohu Arkadianmäellä: Eduskunta kielsi vaaleat farkut). Käytännössä virallinen ja epävirallinen *decorumin* vaaliminen onkin tarkoittanut valehdella-verbin tunnetun käyttökiellon lisäksi lähinnä pukeutumiseen ja joissain tapauksissa epäkunnioittavana pidettyyn puheeseen puuttumista.

Jos "paloslaisen" parlamentarismin ideaalityyppi toteutuisi, niin kansanedustajien agendavalta yhdessä kansanedustajille kaavailtujen lisävaltuuksien kanssa antaisi kokeneimmille ja puolueidensa sisällä vahvimmille kansanedustajille entistäkin keskeisemmän roolin parlamentin portinvartijoina suhteessa ehdokkaisiin ja poliittisiin ohjelmiin. Kansalaisten kannattaisi jättää myös hallinnon ja virkamiesten valvonta kansanedustajille, sillä Palosen mukaan "parlamentti poliittisen kontrollin välineenä toimii kansalaisten puolesta paljon tehokkaammin kuin näiden suorat interventiot hallituksen ja hallinnon suuntaan" (ibid.). Väitteen tueksi ei kuitenkaan esitetä mitään empiiristä tukea esimerkiksi Suomen eduskunnan tehokkuudesta tässä suhteessa; toisaalta myös kansalaiset, järjestöt ja tiedotusvälineet ovat todistettavasti onnistuneet paljastamaan epäkohtia hallituksesta tai hallinnosta.

Palosen ajatuskuvista mielestäni kaikkein onnistunein on idea äänestävästä kansalaisesta "vaalipäivän parlamentaarikkona" (s. 42), jonka äänioikeus tarkoittaa "oikeutta sekaantua *polityn* kiistoihin" (s. 46). Palosen mukaan toisin sanoen "parlamentin jäsenyys laajenee kaikkiin kansalaisiin tai ainakin niihin jotka antavat äänensä vaaleissa" (s. 42). Tämän tulkinnan kautta avautuu kiinnostavia näkökulmia esimerkiksi poliittisen passiivisuuden tai kansalaisten ja poliitikkojen välisen etäisyyden kaltaisiin teemoihin. Tuntuu intuitiivisesti uskottavalta, että kansalaisten turhautumisen taustalla on suurelta osin se, että todellisten poliittisten kiistakysymysten ratkomisen sijasta he joutuvat osallistumaan seurauksiltaan epämääräisiin "mielipidetutkimuksiin", joissa pannaan paremmuusjärjestykseen puolueita tai henkilöitä koskevia mielikuvia tai brändejä.

Palosen tapa tarkastella parlamentarismia lähinnä edustajien kautta herättää eräitä jatkokysymyksiä. Parlamentin esityslistan määräävät hallitus ja jossain määrin yksittäiset edustajat, mutta mistä hallitus ja parlamentaarikot saavat sisällön aloitteisiinsa? Voidaan tietysti vastata, että parlamentaarikot ovat määritelmällisesti vapaita käyttämään harkintaansa suhteessa minkä tahansa tahon esittämiin ajatuksiin. Kysymystä ei kuitenkaan voitane ohittaa aivan näin helposti.

Palonen mainitsee usein ohjenuorakseen Quentin Skinnerin ohjeen, jonka mukaan "'poliittinen elämä' asettaa kysymykset politiikan teoreetikoille" (s. 125). On toisin sanoen olemassa jokin erityinen syy sille, että tutkijoiden pitäisi olla sensitiivisiä erityisesti "poliittiseksi elämäksi" nimetyille käytännöille. Tälle analogisesti voitaisiin kysyä: kuka asettaa edustuksellisen demokratian toimijoiden, erityisesti parlamentaarikoiden, kysymykset? Kenen tulisi ne asettaa? Mahdollisuuksia on monia: esimerkiksi hallituspuolueiden johto, virkamiehet, yritysten tai järjestöjen lobbarit, media tai tieteelliset asiantuntijat. Näistä jokaisella on käytössään erilaisia valtaresursseja sekä retorisia ja prosessuaalisia tekniikoita ja "ajalla pelaamisen" taktiikoita, jotka Palonen näkee pääasiassa vain parlamentaarisen vallankäytön ominaisuuksiksi. Valtaa joka tapauksessa tavoitellaan ja sitä käytetään useilla erilaisilla kentillä, eikä ole samantekevää, mitkä niistä vaikuttavat hallituksen ja parlamentin agendaan tai jopa korvaavat ne vallankäyttäjinä. Perinteisissä edustuksellisen demokratian teorioissa "oikea" kysymysten asettaja parlamentille on yleensä, tavalla tai toisella, kansalaisyhteiskunta tai kansalaiset. Palosenkin teoksessa tämä asetelma näkyy, mutta lähinnä keskusteluina edustajien vapaasta tai imperatiivisesta mandaatista, joiden välillä valinta osuu epäilyksettä ensimmäiseen vaihtoehtoon ja muutenkin ratkaisuihin, jotka takaavat edustajien mahdollisimman suuren riippumattomuuden myös valitsijoistaan.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että Palosella ei olisi mitään annettavaa myös kansalaisille tai heidän vapaamuotoisille yhteenliittymilleen. Parlamentarismin määritteleminen "ideaalityyppinä" tai "reilun pelin periaatteen malliesimerkkinä" (s. 53) antaa sille ehkä yllättäenkin eräitä piirteitä, jotka tuovat mieleen esimerkiksi sellaiset "regulatiiviset ideat" kuin Habermasin ideaalinen kommunikaatiotilanne, Rawlsin idea oikeudenmukaisuudesta "reiluna pelinä" (*justice as fairness*) tai deliberatiiviset demokratiateoriat. Tietenkään Palonen ei pyri päättämään keskustelua parhaaseen argumenttiin, keskeisiä arvoja koskevaan konsensukseen tai keskustelun kautta jalostuneeseen yhteiseen kantaan, mutta suhteessa kansalaisyhteiskunnan toimijoihin Palosen ehdotukset johtavat hieman samankaltaiseen käytännölliseen "kan-

salaiskasvatuksen” ohjelmaan, kuin mitä on hahmoteltu edellä mainittujen teorioiden pohjalta. ”Ei voi liikaa korostaa henkilöiden omakohtaisten parlamentaaristen kokemusten merkitystä poliittisen kulttuurin parlamentarisoinnille”, hän toteaa (s. 30) ja suosittelee parlamentaaristen menettelyjen käyttöä erilaisissa kokouksissa, yhdistyksissä, järjestöissä ja yliopistoissa. Koska asiaan ei nykyisin näytä olevan entisenlaista kiinnostusta, ”[a]inoa luonteva tapa opettaa kansalaisille parlamentaarisen tyylin mukaista proseduralisoitua arvostelukykyä on luoda heille tilaisuuksia debatoida keskenään, tarvittaessa pakollisesti tai osallistujat arpomalla” (s. 59).

Vaikka Palonen on valmis tekemään debatteihin osallistumisen kansalaisille jopa pakolliseksi, ei hän kuitenkaan näe deliberaation tuloksille mitään muuta tehokasta tietä välittyä politiikkaan kuin yksittäisen kansalaisen vaaleissa tekemä äänestyspäätös. Voitaisiin esimerkiksi järjestää kansalaisten ”parlamentaarisia viikonvaihdeseminaareja”, mutta niiden ongelmana on jääminen ”puhtaasti poliittiseksi pedagogiikaksi, kun arvotuille edustajille ei kuitenkaan voi antaa kuin rajoitettuja poliittisia valtuuksia” (s. 177). Tähän voi tietysti todeta, että on olemassa sekä nykyteorioita että historiallisia instituutioita, joissa myös arvotuille edustajille annetaan todellisia poliittisia valtuuksia; toisena vaihtoehtona olisi deliberatiivisten prosessien käyttäminen kansalaisaloitteiden tuottamiseen ja niiden alistaminen eduskunnan päätettäviksi tai kansanäänestyksiin. Aloitteita Palonen ei käsittele, mutta kansanäänestyksiin hän suhtautuu kielteisesti, koska niissä ”[k]yllä ja ei -vaihtoehtojen erot [...] eivät useinkaan ole merkittäviä, koska molemmat seuraavat taputtavan [epideiktisen] retoriikan ehtoja [ns. akklamaatio], joissa vaihtoehtojen ero on toissijainen suhteessa kampanjoiden samanlaisuuteen. Vaalien parlamentarisointi vaatisi siis päinvastoin deliberoivien piirteiden korostumista vaalikampanjassa” (s. 56–57). Riippumatta suhtautumisesta vaaleihin tai kansanäänestyksiin sinänsä, vaikuttaa näiden kantojen yksiselitteisyys jossain määrin ristiriitaiselta, sillä myös eduskuntavaaleissa äänestämiseen sisältyy väistämättä ”taputtamalla hyväksymistä” suhteessa sekä henkilöihin että puolueisiin, ja vastaavasti on vaikea nähdä, miksei kansanäänestysaloitteiden valmistelussa (mukaanlukien ”vastausvaihtoehtojen” laatiminen) ja myös niitä edeltävissä kampanjoissa voisi olla deliberatiivisia elementtejä. Filosofisessa traditiossa deliberatiivisen retoriikan alkuperäinen konteksti itse asiassa liittyykin suoraan demokratiaan (kansankokoukset) eikä parlamentarismiin.

Tähän mennessä en ole vielä lainkaan käsitellyt kysymystä siitä, missä määrin teoksessa luonnosteltu parlamentarismin ideaalityyppi ”vastaa todel-

lisuutta". Paloselle itselleen on selvää, että etäisyys on paikoin suuri, mitä ilmentävät jo esimerkiksi "vaalien parlamentarisointia" ja "eduskunnan politisointia" vaativat kirjoitusten otsikot. Häntä aiheellisesti huolestuttaa, kuinka "[p]arlamentin rajaaminen vaalituloksen ja hallitusohjelman ratifioijaksi uhkaa muuttaa sen epideiktisen retoriikan mukaiseksi taputuslaitokseksi" (s. 176), ja hän perustellusti toteaa, kuinka "niiden henkilöiden määrä, joilla on käytännössä mahdollisuus parlamentaarisen tyylin mukaiseen politikointiin, vähenee. Kuntaliitokset supistavat valtuutettujen ja lautakuntien jäsenten määrää, puolue- ja järjestötoiminta, joissa noudatetaan parlamentaarisen menettelyn sääntöjen kevennettyä versiota, menettää kiinnostavuuttaan, valtionyhtiöt lakkauttavat parlamentaarisia valvontaelimiä ja yliopistot tiedekunta- ja laitosneuvostoja" (s. 164). Kehitys kuitenkin vaikuttaa luonnonvoimaiselta, sillä heti jälkimmäisen sitaatin perään Palonen lyhyesti toteaa: "Paluuta vanhaan ei ole". Häneltä jää hieman hämmentävästi analysoimatta se, kuinka yllä kuvattu osallistumismahdollisuuksien kaventaminen on toteutettu tai ainakin mahdollistettu nimenomaan parlamentaaristen valtaoikeuksien turvin ja viime kädessä parlamentin itsensä säätämillä laeilla.

Yhteiskuntakriitikkona ja erityisesti politiikan kriitikkona Palonen on muutenkin varsin kohtelias ja jopa varovainen. Eduskuntavaaleista 2007 paljastunut laajamittainen ja jopa rikostuomioihin johtanut vaalirahoituksen piilottaminen on hänelle "vuoden 2009 aikana käyty massiivinen mediakampanja vaalirahoituksesta", joka on "tavallaan otettu huomioon" (s. 98) hänen ehdotuksessaan siitä, että vaalirahoituksen julkisuutta ja laillisuutta voisi jatkossa valvoa entisistä kansanedustajista koostuva eduskuntavaalivaliokunta (s. 112–113). Palosen perustuslaillisista instituutiomuutosesityksistä järeimmät vaativat, että presidenttiehdokkaiksi hyväksyttäisiin vain joko istuvan tai jonkin edellisen eduskunnan jäseniä, ja että presidentin valinta siirrettäisiin kansalta eduskunnalle (s. 189, 201). Tutkijoiden ja poliitikkojen piireistä toisaalta esitetään jatkuvasti myös sellaisia malleja, joissa tullaan toimeen ilman koko presidentti-instituutiota, mikä ei sinänsä olekaan parlamentarismille välttämätön.

Palosen parlamentarismi puolesta ja vastaan puhumisen näyttämönä, reilun pelin malliesimerkkinä ja menettelynä, jossa "[i]hmisten elämän raameja koskevat päätökset ikään kuin pelillistetään, vapautetaan siitä äärimmäisen vakavuuden sävystä, mikä sisältyy sekä iäisyyskysymyksiin että hetken dramatisointiin" (s. 207) on omalla tavallaan hyvin kiehtova ja puhutteleva. Vaikka "parlamentarismin kriisistä" on luultavasti puhuttu lähes yhtä kauan kuin parlamentarismistakin, vaikuttaisi "perusta" kyseisen ideaalityy-

pin toteutumiselle tai edes sen vahvistumiselle – mitä Palonen useissa kirjoituksissaan tavoittelee – olevan kuitenkin nyt jopa hieman traagisella tavalla liukumassa pois sen alta. Yksi syy tähän on kansallisvaltion suhteellistuminen poliittisen päätöksenteon kenttänä, sillä vaikka Palonen ei asiaa tuo eksplisiittisesti esille, on parlamentarismin kehyksenä hänelle valtio, esimerkkitapauksena yleensä Suomi sille tyypillisine eduskuntineen, presidentteineen ja lehdistöineen (tärkeä esikuva on tietysti ”Westminster, joka tavallaan asettaa asialistan muille parlamenteille”, s. 82). Käytännön politiikassa kansallisvaltioissa toteutuvan poliittisen vastuunalaisuuden rinnalle on nostettu erilaisia rajat ylittäviä talouspoliittisia vastuunalaisuuksia esimerkiksi luotto- tai luokituslaitoksille, ja niiden kontrolloinnissa parlamentit ovat usein olleet varsin hampaattomia. Teoksessa ei pohdita esimerkiksi liittovaltioparlamentarismin mahdollisuutta tai kysymystä siitä, voiko politiikan kansallisen asialistan rinnalla elää toisia asialistoja, joihin edustuksellinen politiikka voisi kuitenkin tehokkaasti reagoida.

Toisaalta parlamentarismi tai sitä muistuttavat edustukselliset päätöksentekotavat ja -tilat kaventuvat valtion sisällä, kuten yllä on jo osin todettu. Teoksessa jää suurelta osin toteamatta niiden liikkeenjohdollisten oppien merkitys, joilla uudistetaan sekä ”valtiokonsernin” johtamista pääministeristä ja hänen kansliastaan alaspäin että paikallistasolla esimerkiksi kunnissa ja yliopistoissa. Nämä opit ovat usein määritelmällisesti ja avoimesti antipoliittisia (ja -demokraattisia), tai pikemminkin ne pyrkivät rajoittamaan ”poliittisen” keskustelun ”ylimpään johtoon”, joka valtion kontekstissa tarkoittaa hallitusta tai usein sen pienempiä ydinryhmiä. Ylimmän johdon tulee selvittää mahdolliset erimielisyytensä suljettujen ovien takana, sitoutua valittuun linjaan ja esiintyä sen jälkeen yhtenäisenä suhteessa muuhun organisaatioon. Toimeenpanovallan vahvistuminen ja keskittyminen on jo sen verran merkittävää ja näkyvää, että kun Palonen toteaa, ettei ”edes etabloitujen professorien puheenvuoroilla ole *république de lettresissä* sen kummempaa sananvaltaa kuin pääministerillä parlamentissa” (s. 127), ei lukija välttämättä heti ymmärrä tätä professoreiden valtaa rajaavaksi kannanotoksi. Tilannetta ei välttämättä helpota Palosen tapa määritellä edustuksellinen politiikka vahvasti ammattilaisten lajiksi, jossa ”amatöörit lähes aina häviävät” (”ei kenelläkään ole enää varaa tulla parlamenttiin harjoittelemaan”, s. 105–106) – mikään ei kaiketi takaa, että parlamentin ammattilaiset perustaisivat valtansa juuri Palosen toivomiin avoimiin parlamentaarisiin ja poliittisiin menettelyihin eikä esimerkiksi koeteltuun taitoon puoluekurin tehokkaassa toimeenpanossa.

Kari Palosen *Parlamentarismi retorisena politiikkana* esittelee omaleimaisen politiikkakonseption, parlamentaarisen politiikan ideaalityypin, joka perustuu eräänlaiseen retoriseen, reilun pelin ihanteet huomioon ottavaan tietoteoriaan, jossa keskustelu ja kiista ei koskaan pääty lopulliseen konsensukseen, koska politiikkakaan ei koskaan voi tulla valmiiksi. Tämä konseptio tuntuu ytimeltään koherentilta ja puolustamisen arvoiselta, sillä siinä on tietysti kysymys politiikan, keskustelun ja vaihtoehtojen puolustamisesta erilaisia ylhäältä tai ulkoa määrättyjä pakkoja vastaan. Ideaalityypin lanseeraaminen ja puolustaminen jossain historiallisessa tilanteessa on itsessään poliittinen teko, jonka luonteesta ja menestymisen mahdollisuuksista olen yrittänyt avata keskustelua yllä.

Valtiolle kilpailevien valtakeskusten vahvistuminen pakottaa lisäksi kysymään, eivätkö myös muut instituutiot kuin parlamentit – esimerkiksi hallinto, yritykset, järjestöt, kansainväliset organisaatiot, media, oikeuslaitos, tiede, jopa suoran demokratian hankkeet – synnytä omia versioitaan edustajien ja edustettavien, tai ainakin vallankäyttäjien ja vallan kohteiden, välisestä dynamiikasta, ja siten omia asialistojaan, mielipiteitään, deliberaatioitaan, pyrkimyksiään ja pelimahdollisuuksiaan. Vaikka tällaiset käytännöt voivat olla epä- tai jopa antiparlamentaarisia, ovat nekin monia mahdollisuuksia sisältäviä ”pelejä”, jotka synnyttävät omia agendojaan ja tunkeutuvat poliittisen vallankäytön ja parlamenttien alueelle. Parlamentarismin erityislaatua muita pelejä vastaan voisi puolustaa esimerkiksi sen keskusteluiden muita suuremman *julkisuuden* avulla, mutta koska asioita ratkaistaan hyvin harvoin täysistuntopuheilla, joutuu Palonen edustajien pelivaraa määritellessään usein viittaamaan valiokuntiin ja muihin ei-julkisiin työskentelymuotoihin, jolloin parlamentin ja muiden ”työskentelevien laitosten” välinen ero hämärtyy.

Jos parlamentarismin ideaalityyppiä arvioidaan politiikan tutkimuksen mahdollisuuksien kannalta, antaa se hyviä mahdollisuuksia arvioida erilaisia instituutioita, käytäntöjä ja kulttuureja. Jos toisaalta ajatellaan käsityksen muodostamista (edustuksellisen) politiikan nykytilasta Suomessa, Euroopassa tai maailmassa, on selvää, että parlamentaariset vaikutteet eivät ole ainoita tai välttämättä hallitsevia. Palosen teos, kuten luultavasti suurin osa valtio-opillisesta tai historiallisesta parlamenttitutkimuksesta, tuntuisi tarkastelevan parlamentteja enemmän normeeraavina tai lakia säätävinä laitoksina kuin resursseja keräävinä ja jakavina laitoksina (verotus- ja budjettivalta ja valta päättää esimerkiksi valtion laitosten sijainnista), vaikka jälkimmäinen näkökulma usein hallitsee poliittista julkisuutta ja haastatteluista päätel-

len poliitikkojen itseymmärrystä. Muutenkin muut politiikan valtaresurssit kuin parlamentaarinen puhe – esimerkiksi rahaan tai epämuodollisiin verkostoihin perustuvat – jäävät pääosin käsittelyn ulkopuolelle.

Palosen vuosikymmenien varrella hieman vaihtelevien termien alla harjoittama perspektivistinen eli tarkoituksellisen ”yksipuolinen” tutkimusote on ollut erinomainen keino kyseenalaistaa politiikan itsestäänselvyyksiä ja sohia akateemisen maailman luutumia. Tilanteeseen tulee uusia sävyjä silloin, kun tutkijan oma positio muuttuu ”subversiivisesta” normatiivisia ideaalityyppejä asettavaksi. Koko poliittisen maailman voi toki nähdä parlamentin ja sen proseduurien muodostamasta katseluaukosta, mutta jos tutkimuksellisia tarpeita varten tiukasti rajatusta näkökulmavalinnasta tehdään yleinen politiikan ideaalityyppi, tehdään myös kauaskantoisia valintoja siitä, mitä politiikassa halutaan nähdä ja mitä ei. Jos ideaalityyppiä haluttaisiin viedä poliittiseen käytäntöön – mihin suuntaan Palonen antaa useita ohjeita – ei sitä voida tehdä vaikuttamatta voimakkaastikin niihin rooleihin, joita politiikan pelikentillä muodostuu esimerkiksi kansalaisille, kansalaisyhteiskunnalle, yrityksille, etujärjestöille tai vanhalle tai uudelle medialle. Aiheesta voisi kirjoittaa pitkästi, mutta koska tämä arvio julkaistaan *Kansalaisyhteiskunta*-nimisessä lehdessä, voitaneen lopuksi kiinnittää huomiota siihen, että Palosen teoksessa ei oikeastaan esiinny sellaista ”kansalaisyhteiskuntaa”, jonka poliittisen aktiivisuuden merkitys olisi muuta kuin eduskuntavaaleissa äänestävien yksittäisten kansalaisten ja parlamentaarisen kulttuurin ymmärtämiseen kasvattavien keskusteluseminaarien. Toinen tapa sanoa sama asia olisi todeta, että Palosen tapa tulkita parlamentarismia kohdistuu kiinteästi ja kiinnostavasti edustuksellisen politiikan ydinkysymyksiin, mutta siinä on niukemmin aineksia, jotka tekisivät siitä varsinaista edustuksellisen demokratian teoriaa.